

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-62>

УДК 338.5:658.15

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

FINANCIAL MECHANISM OF RISK MANAGEMENT FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY

Самошкіна Ірина Дмитрівнакандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0468-6834>**Гриб Євгеній Сергійович**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Сумський національний аграрний університет**Samoshkina Iryna, Hryb Yevgeny**
Sumy National Agrarian University

У статті розглянуті питання доцільності управління ризиками в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності суб'єктом господарювання. На даний час будь-яке підприємство, зокрема аграрного сектору, на економічному ринку прагне досягти максимального позитивного фінансового результату, який стане гарантом його фінансової стійкості та рентабельності. Формуються різні трактування сутності фінансового ризику. Однак не варто сприймати його лише як негативний фактор у діяльності компаній. Ризик – як можливість втратити кошти, так й можливість їх примножити. Зроблена спроба сформулювати сутність і узагальнити види основних ризиків та виявити інструменти управління ними. Досліджені аспекти впровадження механізмів управління ризиками, які мають місце в ринкових умовах. Обґрунтовано, що при впровадженні інноваційних технологій управління аграрним виробництвом актуальним стає захист від ризиків. Сформовано висновки щодо ефективності інструментів впливу на сталий розвиток аграрних формувань.

Ключові слова: аграрне виробництво, управління ризиками, розвиток.

The article discusses the feasibility of risk management in the process of agricultural activity by a business entity. Currently, any enterprise, in particular in the agricultural sector, on the economic market strives to achieve the maximum positive financial result, which will become a guarantor of its financial stability and profitability. Different interpretations of the essence of financial risk are being formed. However, it should not be perceived only as a negative factor in the activities of companies. Risk is both the possibility of losing funds and the possibility of increasing them. An attempt was made to formulate the essence and generalize the types of main risks and to identify tools for their management. Aspects of the implementation of risk management mechanisms that take place in market conditions are studied. It is substantiated that when implementing innovative technologies of agricultural production management, protection against risks becomes relevant. Conclusions regarding the effectiveness of influence tools on the sustainable development of agrarian formations were formed. The agrarian sphere, like any other branch of the economy, is characterized by its own characteristics, which affect certain specifics of risk manifestations. The essence of financial risks, their classification, impact on the financial condition of enterprises is considered. It is substantiated that the management of financial risks is closely related to the implementation of the following ways of financial improvement of the enterprise, such as: the stability of the effective financial and economic state of the enterprise; ensuring the successful operation of the business entity; preservation of sufficiently high rates of development of the subject; legal protection of all participants in economic activity. Proposed measures to reduce the impact of financial risks on the results of production activities of enterprises. In order to ensure the financial security of the enterprise, the areas of financial risk management have been formed. Realization of the existing potential is possible only under the conditions of neutralization and minimization of existing risks, as well as achieving an acceptable level of risks for farmers. Therefore, proper risk management is one of the main tasks in the process of managing the activities of the agricultural sector.

Keywords: agricultural production, risk management, development.

Постановка проблеми. Фінансовий механізм – форма визначення фінансових відносин системи АПК. Структура та склад цього механізму, важелі та показники, що характеризують фактори його впливу на підсумкові показники виробництва, визначають процес розвитку аграрної сфери. Фінансовий механізм – структурний елемент економічного механізму, що забезпечує самоокупність та самофінансування аграрних формувань. Ефективність фінансового механізму полягає у відображенні такої фінансової моделі процесу відтворення в аграрній сфері, яка сприяє забезпеченню себе надійними джерелами інвестування, створенню фінансових резервів сільськогосподарських виробників для виконання своїх фінансово-кредитних зобов'язань.

В умовах сучасності спостерігається трансформація вже вироблених уявлень про місце та роль ризику, його впливу на процес діяльності суб'єктів господарювання. При дії механізмів ринкової економіки витрати виробничого функціонування покриваються безпосередньо економічними суб'єктами. У процесі розвитку ринкових відносин мінімізація ризиків у матеріальному виробництві набуває актуальності та потребує розвитку певних концептуальних та методичних основ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певне коло вчених вивчало питання ризиковості бізнесу, в тому числі аграрного. Відомі прізвища наступних науковців, чиї праці присвячені даній темі: Абрамова І. В. [1], Галицький О. М., Лівінський А. І., Дяченко О. П. [2], Гнат'єва Т. М., Давидюк О. О. [3], Євтушенко Г. В. [4], Коробкова О. В. [5], Литвинов А. І. [6], Стецюк П. А. [7] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виникає необхідність в подальшому аналізі методів упередження

ризиків, в удосконаленні класифікації факторів та умов ризику, зокрема в аграрному секторі економіки України.

Формулювання цілей статті: розгляд факторів фінансових ризиків, особливостей їх виникнення та впливу на підсумки діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий механізм управління ризиками має сприяти вирішенню актуальних та, на нашу думку, основних завдань аграрного виробництва за допомогою:

- забезпечення аграрних формувань фінансовими ресурсами;
  - забезпечення аграрного виробництва виробничими ресурсами та виявлення, визначення обсягів резервів аграрних підприємств.
- Під впливом фінансового механізму аграрного сектора проявляються такі його функції:
- при розширеному відтворенні формуються доходи та фонди грошових ресурсів;
  - з метою розвитку виробництва розподіляються та використовуються кошти;
  - формуються статті доходів бюджету [1].
- Існують різні визначення сутності фінансового ризику.

Характерними основними рисами присутності ризику за будь-якої діяльності є:

- суперечливість – протиборство цілей з їхньою об'єктивною оцінкою. Тобто, при ухваленні рішення про ризик, потрібно здійснити дію, яка не може бути розцінена на даний момент як єдино правильна;
- альтернативність – вибір рішення з кількох можливих. Виробник завжди має вибір: прийняти вже досліджений шлях або йти до мети новим маршрутом;
- невизначеність – невідомість кінцевого результату. При діях, у яких передбачається ризик, відсутня інформація про результати,

Рис. 1. Рівні фінансових ризиків

Джерело: складено автором

оскільки раніше така методика не використовувалася [7].

Умовно фінансові ризики можна поділити на три рівні (рис. 1). Між першим, другим і третім рівнем є вертикальні зв'язки: ризики третього рівня можуть призводити до створення ризиків другого рівня, а ті, у свою чергу, можуть створити ризик банкрутства підприємства.

Успішність та ефективність усунення фінансових ризиків можливі за умов грамотного управління ними, за підтримки фінансо-

вої стратегії підприємства. Процес управління фінансовими ризиками потребує постійного розвитку та уваги (рис. 2).

Аграрний сектор економіки є пріоритетною галуззю економіки держави через свою економічну та соціальну важливість. Сільськогосподарське виробництво – особливе ризикове середовище з веденням вельми небезпечної виробничо-фінансової діяльності, що максимально впливає на кінцеві результати. Присутність природно-кліматич-

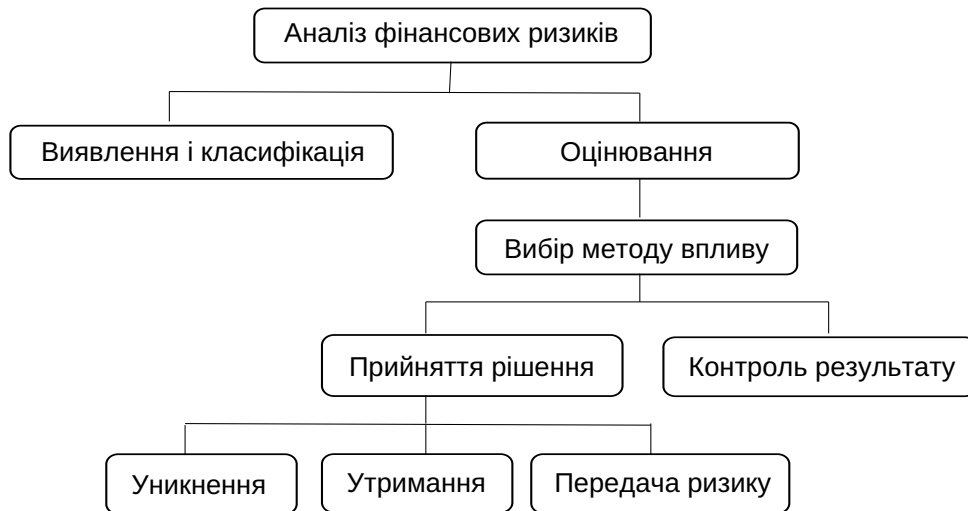

Рис. 2. Схема управління фінансовими ризиками

Джерело: складено автором

Рис. 3. Класифікація факторів і умов зовнішнього та внутрішнього впливу на організацію аграрного виробництва в умовах ризику

Джерело: складено на основі [4]

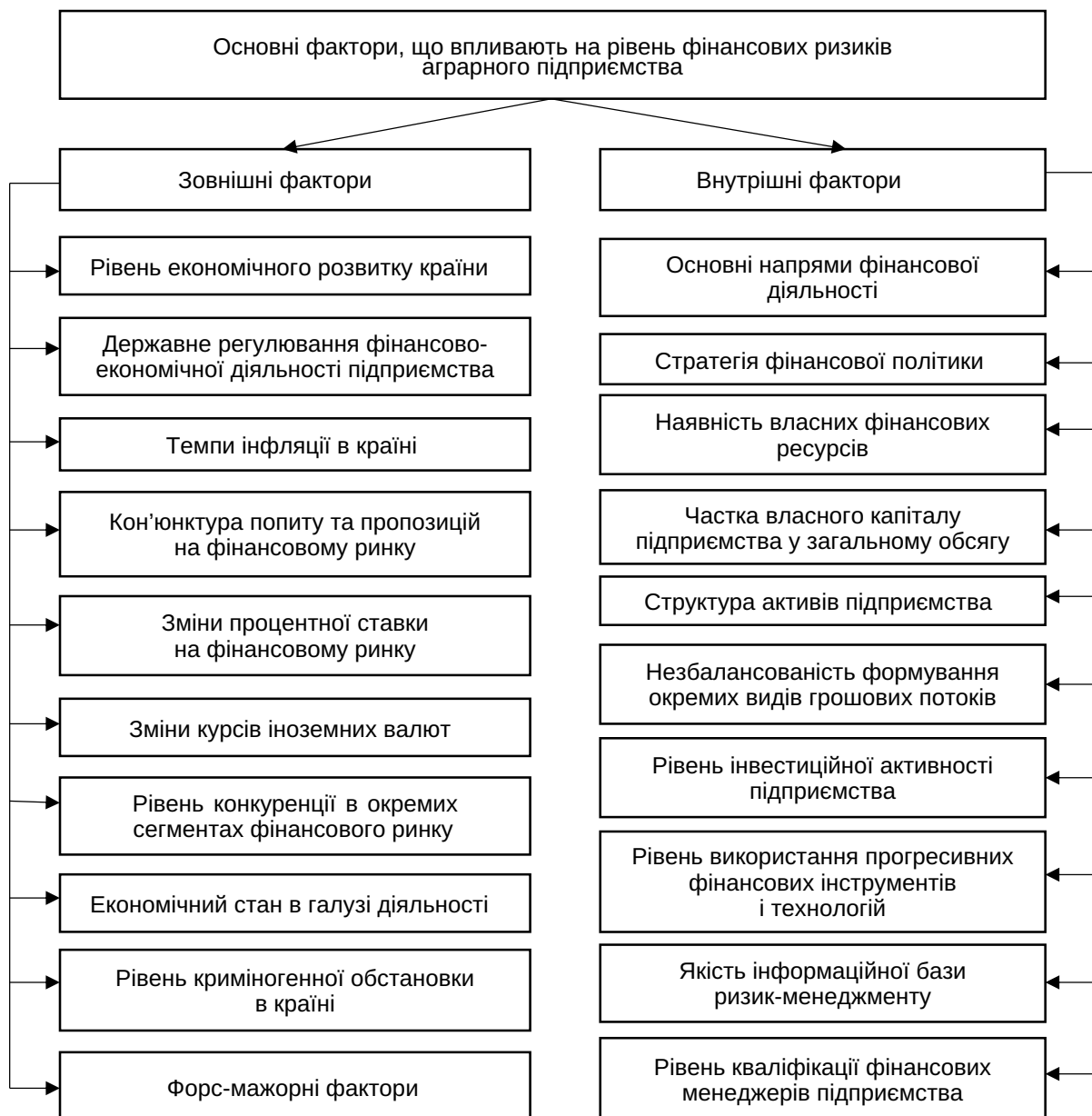
ного ризику є постійною. Виявлення традиційних і специфічних ризиків компанії є досить трудомістким процесом і вимагає багато часу і обробки безлічі даних організації. Необхідна комплексна діагностика з метою виявлення слабких сторін функціонування суб'єкта господарювання, які вимагатимуть подальшого доопрацювання [3].

Характерними для основних сфер агропромислового комплексу є дві основні групи ризиків (рис. 3): фактори та умови зовнішнього та внутрішнього впливу на виробництво, які у свою чергу поділяються на нерегульовані, слаборегульовані та умовнорегульовані.

Вектор на розвиток АПК спрямований на вибір оптимальних рішень із кола вже існуючих альтернатив, які дозволять знизити ймовірність настання ризикових ситуацій. На цей вибір впливає також стан внутрішнього та зовнішнього середовища, де агроваровиробники діють на засадах партнерської взаємодії з підприємствами переробної промисловості та торгівлі.

Якщо говорити про функціонування конкретного сільськогосподарського підприємства, то причинами фінансових ризиків можуть стати спонтанні зовнішні та внутрішні ризики (рис. 4). Основними зовнішніми причи-

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Рис. 4. Система основних факторів впливу на рівень присутності фінансових ризиків аграрного підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [5]

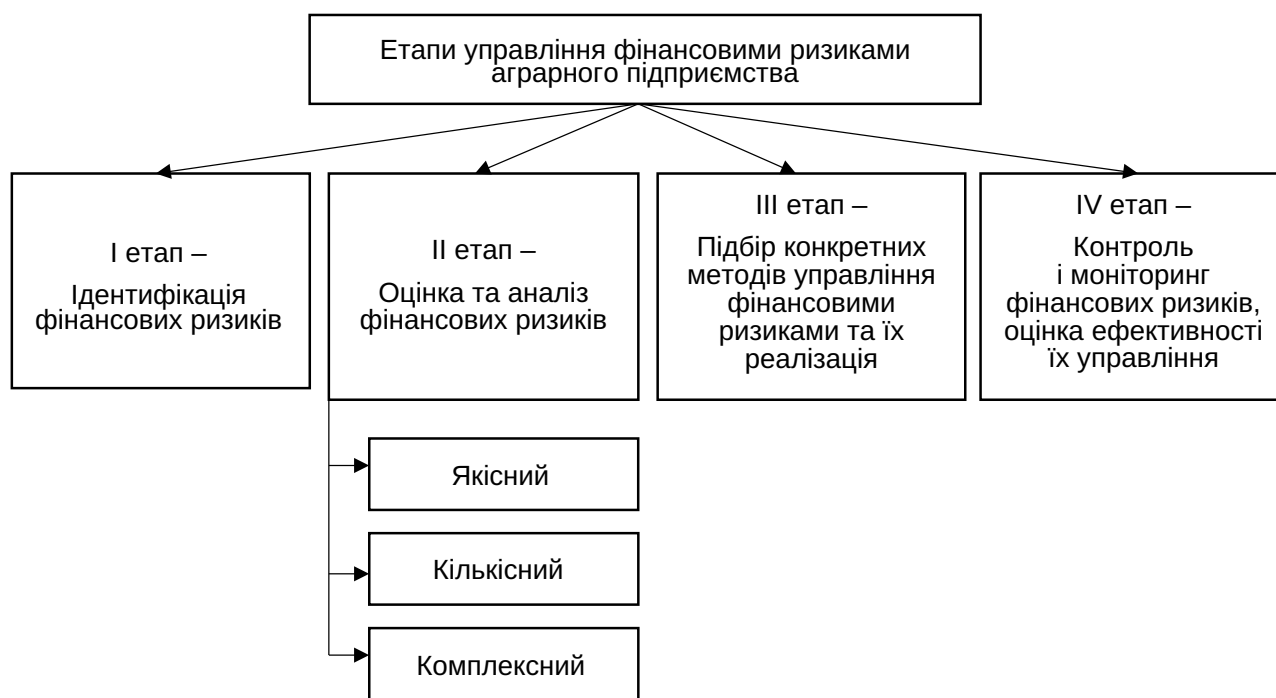

Рис. 5. Етапи процесу управління фінансовими ризиками аграрного підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [6]

нами виникнення фінансових ризиків на агропідприємстві можуть бути такі: нерозвинений та нестабільний стан економіки; наявність економічної кризи, інфляції; підвищення рівня конкуренції; зниження цін на світовому ринку; політичні фактори тощо [5].

Усі зазначені причини – зовнішнього походження і тому підприємство не спроможне їх контролювати. Внутрішніми причинами щодо виникнення фінансових ризиків є: збільшення витрат на підприємстві, неефективна фінансова стратегія підприємства, неуспішне управління витратами, доходами та фінансовими результатами.

Кожен етап управління фінансовими ризиками аграрного формування вимагає використання специфічних методів і здійснення спеціальних заходів (рис. 5).

Зниження впливу факторів ризиків у сільському господарстві можливо забезпечити за рахунок успішної підготовки інвестиційних

проектів до реалізації, зокрема у рослинництві та тваринництві.

Висновки. Концептуальну основу управління розвитком АПК у ризиковому середовищі становлять положення теорії аграрних відносин та управління економічними системами. Аграрне виробництво, як галузь вітчизняної економіки, має свої специфічні риси, що позначаються на фактах виникнення ризиків. Український аграрний сектор має значний потенціал для свого стійкого розвитку і значні можливості для проведення експортних операцій сільськогосподарської продукції. Але ефективно застосування наявного потенціалу можливе лише за умов нейтралізації та мінімізації реальних ризиків, досягнення допустимого рівня ризиків для агровиробництва. Ось чому науковообґрунтоване управління ризиками – головне завдання у процесі управління функціонуванням аграрного сектору в умовах нестабільності і мінливості вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамова І. В. Стан та перспективи фінансового забезпечення сільського розвитку. *Наукові горизонти*. 2018. № 5. С. 44–51.
2. Галицький О. М., Лівінський А. І., Дяченко О. П. Організаційно-економічний механізм державного регулювання аграрного виробництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 93–98.
3. Гнат'єва Т. М., Давидюк О. О. Механізм забезпечення компліментарності захисту економічних інтересів аграрного виробництва. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. № 5. 2017. С. 80–89.

4. Євтушенко Г. В. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/12.pdf>.

5. Коробкова О. В. Ефективне агрофінансування – проблеми та їх вирішення. URL: <http://www.agrianalytica.com/uk/service/agrarian/credit>

6. Литвинов А. І. Управління ризиками та страхування в системі відтворення і сталого розвитку сільсько-господарського підприємства. *Фінансовий простір*. 2015. № 4 (20). С. 159–164.

7. Стецюк П. А. Модернізація механізмів фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Облік і фінанси*. 2016. № 1(71). С. 132–136.

REFERENCES:

1. Abramova I. V. (2018) Stan ta perspektyvy finansovoho zabezpechennia silskoho rozvytku [State and prospects of financial support for rural development]. *Naukovi horyzonty*, vol. 5, pp. 44–51.

2. Halytskyi O. M., Livinskyi A. I., Diachenko O. P. (2019). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання аhrarnoho vyrobnytstva v Ukraini [Organizational and economic mechanism of state regulation of agricultural production in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 93–98.

3. Hnatieva T. M., Davydiuk O. O. (2017). Mekhanizm zabezpechennia komplimentarnosti zakhystu ekonomichnykh interesiv аhrarnoho vyrobnytstva [The mechanism for ensuring the complementary nature of the protection of economic interests of agricultural production]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 5, pp. 80–89.

4. Ievtushenko H. V. (2016). Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy v аhrarnomu sektori ekonomiky [Peculiarities of risk management in the agricultural sector of the economy]. Available at: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/12.pdf> (accessed February 19, 2023).

5. Korobkova O. V. Efektyvne аhrofinansuvannia – problemy ta yikh vyrishennia [Effective agricultural financing – problems and their solutions]. Available at: <http://www.agrianalytica.com/uk/service/agrarian/credit> (accessed February, 20, 2023)

6. Lytvynov A. I. (2015). Upravlinnia ryzykamy ta strakhuvannia v systemi vidtvorennia i staloho rozvytku silskohospodarskoho pidpriemstva [Risk management and insurance in the system of reproduction and sustainable development of an agricultural enterprise]. *Finansovyi prostir*, vol. 4 (20), pp. 159–164.

7. Stetsiuk P. A. (2016). Modernizatsiia mekhanizmiv finansovoho zabezpechennia аhrarnoho vyrobnytstva [Modernization of the mechanisms of financial support of agricultural production]. *Oblik i finansy*, vol. 1(71), pp. 132–136.